

Ekstradycja i noty Interpolu

dr Artur Pietryka
Łukasz Lasek

PAŹDZIERNIK 2022

PRZEWODNIK PO PROCEDURACH

Wprowadzenie

Ekstradycja to narzędzie międzynarodowej współpracy państw w sprawach karnych. Pozwala jednemu państwu zwrócić się do drugiego z prośbą o wydanie osoby ściganej, aby móc pociągnąć ją do odpowiedzialności karnej (przeprowadzić postępowanie karne, wykonać już orzeczoną karę lub inny środek).

Zasady przekazywania sobie nawzajem osób ściganych regulują przeważnie umowy międzynarodowe dwustronne lub wielostronne¹. Jeżeli takie umowy nie zostały zawarte, ekstradycja nie jest wykluczona i może odbywać się na zasadach wzajemności. Ekstradycja pomiędzy państwami UE i państwami z nimi stowarzyszonymi (np. Norwegią czy Islandią) jest zwana Europejskim Nakazem Aresztowania (ENA). Regulują ją akty prawa unijnego².

W przewodniku przedstawiamy przebieg i zasady postępowań ekstradycyjnych wszczynanych w Polsce na podstawie wniosków kierowanych przez państwa spoza UE. Wyjaśniamy także, jakie prawa przysługują osobie ściganej zagrożonej ekstradycją.

Poszukiwanie osoby ściganej

Przed wszczęciem postępowania ekstradycyjnego państwo domagające się wydania musi ustalić, gdzie znajduje się osoba ścigana. Dopiero wtedy może zwrócić się do właściwego państwa z zapewnieniem, że nadal domaga się ścigania, i złożyć wniosek ekstradycyjny. Jeżeli organy tego państwa nie znają miejsca pobytu osoby ściganej, mogą podejmować różnymi kanałami poszukiwania międzynarodowe. Najpowszechniejszy jest system Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej (Interpol).

¹ Wykaz umów, na podstawie których Polska zobowiązana jest do prowadzenia postępowań ekstradycyjnych, znajduje się w Załączniku do Przewodnika.

² W szczególności decyzja ramowa 2002/584/JHA z 13 czerwca 2002 r. oraz dyrektywa 2016/1919 z 26 października 2016 r.

Interpol – czerwone noty i dyfuzje

Czerwona nota (ang. *red notice*) oraz dyfuzja (ang. *diffusion*) to instrumenty Interpolu wspomagające poszukiwania osób ściganych w celu ich zatrzymania i aresztowania³. Upoważniają one funkcjonariuszy policji każdego kraju członkowskiego Interpolu do zatrzymania osoby ściganej, co może skutkować później jej ekstradycją. Instrumenty te zawierają szczegółowe dane dotyczące osoby ściganej w celu jej identyfikacji oraz informacje o podstawach działań poszukiwawczych (np. decyzjach o tymczasowym aresztowaniu).

Czerwone noty są bardziej sformalizowane. Wydaje je Sekretariat Generalny Interpolu i umieszczane są w bazie Interpol na wniosek państwa członkowskiego. Są one widoczne dla wszystkich państw członkowskich. Część z nich jest także umieszczana na stronie internetowej Interpolu⁴. Z kolei dyfuzje wydawane są przez samo państwo członkowskie i rozpowszechniane kanałami Interpolu do wybranych lub wszystkich państw członkowskich. Dyfuzje, w przeciwieństwie do not, nie podlegają systematycznej weryfikacji co do zgodności ze Statutem Interpolu.

Oba instrumenty nie są bezwzględnie wiążące. Każde z państw ma prawo zdecydować, czy będzie respektować wolę państwa wnioskującego i zatrzyma osobę ściganą. Odmowa współpracy mimo wystawienia dyfuzji czy czerwonej noty nie oznacza ich nieważności, podlega jednak zakomunikowaniu innym państwom (w formie aneksu z informacją o zwolnieniu osoby ściganej). Inne państwo, na którego terytorium znajdzie się osoba ścigana, może podjąć współpracę z państwem żądającym (wzywającym) i prowadzić niezależne postępowanie ekstradycyjne. Instrumenty te są ważne do czasu odwołania poszukiwań przez państwo żądające lub uchYLENIA not przez Interpol.

Zatrzymanie i areszt ekstradycyjny

W postępowaniu ekstradycyjnym, tak jak w klasycznym postępowaniu karnym, wobec osoby ściganej mogą być stosowane środki zapobiegawcze. Ich celem powinno być przede wszystkim zabezpieczenie możliwości prowadzenia przyszłego postępowania sądowego.

Najczęstszym środkiem jest tzw. areszt ekstradycyjny, stosowany przez sąd okręgowy na wniosek prokuratora okręgowego prowadzącego postępowanie,

3 Podstawowe regulacje dotyczące tych dwóch instrumentów zawarte są w rozdziale II Zasad Przetwarzania Danych przez Interpol.

4 Czerwone noty są publikowane i uaktualniane na stronie: <https://bit.ly/2v3DAnB>.

by zapobiec opuszczeniu przez osobę ściganą terytorium kraju. Ucieczka powinna bowiem skutkować umorzeniem postępowania⁵, a co najmniej może uniemożliwić wykonanie ewentualnej decyzji o wydaniu⁶. Tak jak w przypadku klasycznego tymczasowego aresztowania, polskie przepisy nie wprowadzają maksymalnej długości stosowania tego środka. Nie oznacza to jednak, że areszt ekstradycyjny może być przedłużany bez ograniczeń⁷. Inne są natomiast podstawy jego stosowania.

Maksymalny okres tymczasowego aresztowania	Przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania
do 7 dni od zatrzymania	państwo żądające nie złożyło jeszcze wniosku ekstradycyjnego lub wniosku o areszt, ale w bazie Interpolu lub Systemie Informacji Schengen (SIS) zamieściło wpis zapewniający o tym, że zapadł prawomocny wyrok skazujący lub decyzja o tymczasowym aresztowaniu, a także że wniosek ekstradycyjny zostanie złożony
łącznie do 40 dni od zatrzymania	państwo żądające przesłało wniosek o areszt osoby ściganej, zapewniając, że zapadł prawomocny wyrok skazujący lub decyzja o tymczasowym aresztowaniu;
na kolejne okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące, także po prawomocnym zakończeniu postępowania sądowego	państwo żądające złożyło wniosek ekstradycyjny spełnione są ogólne i szczególne przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania (np. obawa matactwa, ukrywania się)

W praktyce sąd okręgowy orzeka o areszcie ekstradycyjnym na podstawie treści dokumentów przesłanych przez państwo żądające oraz wniosku ekstradycyjnego. Kluczową przesłanką zastosowania tzw. aresztu ekstradycyjnego jest ustalenie, że sprawa dotyczy przestępstwa ekstradycyjnego (czyli co do którego może nastąpić wydanie), zaś przekazane dokumenty wskazują na uprawdopodobnienie jego popełnienia⁸.

Prokurator, który składa wniosek o areszt, jak i sąd okręgowy mają obowiązek rzetelnej analizy dokumentów przedłożonych przez państwo żądające.

5 Por. postanowienie SO w Przemyślu z 31 stycznia 2020 r. II Kop 52/19.

6 Por. postanowienie SO w Przemyślu z 18 czerwca 2020 r. II Kop 14/20.

7 Por. wyrok ETPC z 8 lutego 2022 r. w sprawie *Komissarov przeciwko Czechom*, skarga nr 20611/17, w którym ETPC stwierdził naruszenie art. 5 Konwencji z uwagi na utrzymywanie skarżącego przez 1,5 roku w areszcie ekstradycyjnym, por. także wyrok ETPC z 29 stycznia 2008 r. w sprawie *Saadi przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga nr 13229/03, w którym ETPC stwierdził, iż długość pozbawienia wolności dla celów postępowania nie może wykraczać poza racjonalnie uzasadniony okres.

8 Zob. postanowienie SA w Lublinie z 24 lutego 1992 r. II Akc 32/92.

W szczególności gdy istnieją wątpliwości co do aktualności czerwonych not lub dyfuzji, prokurator może nie skierować wniosku o tymczasowe aresztowanie. Z kolei gdy przedłożone dokumenty nie odpowiadają przyjętym w tym zakresie standardom, sądy mogą odmówić zastosowania środków zapobiegawczych. Dla przykładu, prokurator może zaniechać wniosku, gdy w państwie żądającym o tymczasowym aresztowaniu zdecydował prokurator, nie zaś organ sądowy⁹.

Ponadto areszt ekstradycyjny nie ma charakteru obligatoryjnego. Jeśli jest to wystarczające dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania i wydania osoby ściganej państwu obcemu, sąd okręgowy może zastosować nieizolacyjne środki zapobiegawcze (tj. poręczenie majątkowe, dozór policji czy też zakaz opuszczenia kraju połączony z zatrzymaniem paszportu)¹⁰.

Postępowanie ekstradycyjne

Postępowanie ekstradycyjne składa się z dwóch etapów:

- sądowego, w ramach którego sądy w dwuinstancyjnej procedurze oceniają, czy ekstradycja jest prawnie dopuszczalna,
- politycznego, w ramach którego Minister Sprawiedliwości decyduje, czy państwo zgadza się na wydanie.

Etap sądowy

Sądowe postępowanie ekstradycyjne jest dwuinstancyjne. Wszczyna je wniosek ekstradycyjny kierowany przez prokuratora, który działa *de facto* jako agent innego państwa i pozostaje z jego władzami w stałym kontakcie.

W pierwszej instancji sprawę rozpoznaje jeden z właściwych sądów okręgowych. Właściwość sądowa zależy od miejsca zatrzymania osoby ściganej. W praktyce wybór sądu może mieć znaczenie dla szybkości prowadzonego postępowania – niektóre sądy są bardziej obciążone sprawami niż inne. To samo dotyczy doświadczenia sędziów orzekających w sprawach ekstradycyjnych. Ze względów *stricte* geograficznych sądy położone przy zewnętrznych

9 Dla przykładu Sąd Okręgowy Warszawa Praga odmówił wydania i stosowania tymczasowego aresztowania z uwagi na to, że nakaz aresztowania został wydany przez prokuratora z Grodna, nie zaś niezależny organ sądowy. Por. postanowienie SO Warszawa Praga z 25 lutego 2020 r. v Kop 55/19.

10 Zob. postanowienie SA w Katowicach z 9 maja 2014 r. II AKZ 169/14.

granicach UE czy głównych portach lotniczych zajmują się większą liczbą spraw ekstradycyjnych niż inne, a w rezultacie mają doświadczenie w prowadzeniu tego typu spraw.

Po przeprowadzeniu postępowania sąd okręgowy rozstrzyga o prawnej dopuszczalności wydania ściganego. Od postanowienia sądu okręgowego przysługuje w ciągu 7 dni zażalenie do sądu apelacyjnego, który może uchylić, zmienić (np. w zakresie opisu i kwalifikacji czynu będącego podstawą wydania) lub utrzymać mocy postanowienie sądu okręgowego.

Postanowienie sądu apelacyjnego utrzymujące postanowienie sądu I instancji jest prawomocne i osobie ściganej nie przysługuje kasacja. Taki nadzwyczajny środek mogą złożyć jedynie Prokurator Generalny lub Rzecznik Praw Obywatelskich i wnosić o wstrzymanie wykonania postanowienia sądu apelacyjnego do momentu rozpoznania sprawy przez Sąd Najwyższy.

Wniosek ekstradycyjny

Wniosek ekstradycyjny (dotyczący aresztowania i wydania ściganego) jest niezbędny do wszczęcia sądowego etapu ekstradycji. Jego rolę można porównać do aktu oskarżenia wnoszonego przez prokuratora w zwykłym postępowaniu karnym. Najczęściej wniosek ekstradycyjny przesyłany jest drogą dyplomatyczną. Do wniosku państwo żądające powinno też dołączyć dokumentację z postępowania prowadzonego wobec ściganego.

W oparciu o jego treść i załączone dokumenty sąd okręgowy może wydać decyzję w sprawie prawnej dopuszczalności ekstradycji¹¹. Wniosek powinien w szczególności określać przestępstwa ekstradycyjne stanowiące podstawę wydania, czyli zakres decyzji o dopuszczalności wydania i wskazywać na uprawdopodobnienie zaistnienia czynu zarzucanego osobie ściganej oraz faktu popełnienia tego czynu.

Jeśli dane we wniosku budzą wątpliwości, prokurator lub sąd mogą żądać ich uzupełnienia przez władze państwa żądającego. Jeśli uzupełnienie nie zostanie przedstawione w ciągu miesiąca, sąd okręgowy ma obowiązek uchylić

11 Por. postanowienie SA w Białymstoku z 3 marca 2020 r. II AKz 27/20, w którym Sąd Apelacyjny wskazał, że prokuratura, popierając wniosek ekstradycyjny, powinna była bazować na przesłanych dokumentach i treści noty Interpolu, nie zaś na całej korespondencji z państwem wzywającym, gdyż prowadziło to do znacznego rozszerzenia zakresu czynów, za które ścigany miałby ponieść odpowiedzialność w państwie wzywającym.

tymczasowe aresztowanie wobec ściganego. Środek ten powinien być uchylony także m.in. w razie cofnięcia wniosku ekstradycyjnego przez państwo żądające.

Przepisy nie precyzują, jakie konkretnie dokumenty powinny być dołączone do wniosku. Państwa żądające przesyłają najczęściej dokumenty dotyczące przedstawienia zarzutów, poszukiwań, tymczasowego aresztowania, prawomocnego wyroku skazującego czy też oświadczenia, że w państwie żądającym zostały zgromadzone dowody potwierdzające zarzuty stawiane osoby ściganej¹². Rzadko zdarza się, by przesyłane były dokumenty źródłowe, np. protokoły zeznań świadków, które by uprawdopodobniały zaistnienie przestępstwa i sprawstwa. Sądy krajowe zazwyczaj nie oczekują ich złożenia, zakładając w zaufaniu, że takie dowody znajdują się w dyspozycji organów państwa żądającego¹³. Podkreślają też, że nie są uprawnione do ich badania, a tym samym podważania rzetelności ustaleń dokonanych przez organy państwa żądającego¹⁴.

Złożone dokumenty powinny być przetłumaczone przez państwo żądające na język polski, ale nie musi być to tłumaczenie przysięgłe. Dokumenty te powinny być przedłożone zgodnie z obowiązującymi między państwami porozumieniami (np. poświadczona za zgodność przez właściwe organy państwa żądającego). Nie jest też wymagane dalsze uwierzytelnienie, np. przez przedstawicieli dyplomatycznych¹⁵.

12 Por. postanowienie SA w Rzeszowie z 1 czerwca 2021 r. II AKZ 69/21, gdzie za wiarygodne zostało uznane oświadczenie agenta specjalnego złożone pod przysięgą o istnieniu takich dowodów.

13 Por. postanowienie SO w Elblągu z 15 października 2020 r. II Kop 59/20, gdzie wskazano, że postępowanie ekstradycyjne oparte jest na zaufaniu, a sądy decydujące o wydaniu nie mają większych możliwości badania zasadności zarzutów stawianych osobie ściganej.

14 Por. postanowienie SA w Lublinie z 7 lutego 2020 r. II AKZ 900/19, w którym sąd apelacyjny nie uznał za przejaw zagrożenia dla praw i wolności ściganego stosowania wobec niego przemocy w jednostkach penitencjarnych. Wskazał w tym zakresie, że tego typu zachowania stanowią nadużycia funkcjonariuszy, nie zaś dowód strukturalnego problemu w państwie wzywającym.

15 Postanowienie SA w Lublinie z 26 sierpnia 2020 r. II AKZ 603/20, a także postanowienie SO w Lublinie z 8 lipca 2020 r. II Kop 301/19.

Zapewnienia dyplomatyczne

Wniosek ekstradycyjny powinien zawierać również tzw. zapewnienia dyplomatyczne. Są to oświadczenia państwa żądającego, że w razie wydania wniosku organy tego państwa będą przestrzegać praw i wolności ściganego gwarantowanych m.in. w Europejskiej Konwencji o Ekstradycji (EKE) oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W szczególności dotyczy to gwarancji, że:

- ekstradycja nie ma na celu ścigania z powodów politycznych, w związku z przynależnością rasową, wyznaniem, narodowością lub poglądami politycznymi,
- osoba ścigana będzie miała zapewniony rzetelny proces,
- osoba ścigana nie zostanie poddana torturom ani okrutnemu lub poniżającemu traktowaniu oraz karaniu,
- warunki, w jakich osoba ścigana zostanie osadzona, będą odpowiednie,
- władze państwa, którego obywatelem jest osoba ścigana, będą mogły kontrolować przestrzeganie przedstawionych gwarancji.

Oświadczenia państwa żądającego nie powinny ograniczać się do ogólnych stwierdzeń i powinna być możliwa ich ocena. Wszystkie organy uczestniczące w postępowaniu ekstradycyjnym w państwie wezwanym mają obowiązek weryfikować rzetelność oświadczeń. W sprawie *Othman przeciwko Wielkiej Brytanii*¹⁶ ETPC podkreślił wtórne znaczenie udzielanych zapewnien dyplomatycznych, przez co należy rozumieć, że przy każdym badaniu, czy występuje realne ryzyko narażenia ściganego na złe traktowanie, należy rozważyć panującą w państwie żądającym ogólną sytuację w zakresie ochrony praw człowieka, jak i szczególne okoliczności dotyczące osoby ściganej.

ETPC przedstawił także kryteria, jakimi powinny kierować się sądy, oceniając wagę i skuteczność zapewnien dyplomatycznych. Wskazał, że po przedstawieniu zapewnien należy zbadać, czy w praktyce wystarczająco chronią one konkretną osobę przed ryzykiem złego traktowania. Natomiast przy ocenie praktycznego działania zapewnien i ich znaczenia należy najpierw ustalić, czy ogólna sytuacja praw człowieka w państwie żądającym w ogóle pozwala na uznanie rzetelności takich zapewnien. ETPC zakłada, że niektóre państwa Rady Europy instrumentalnie korzystają z zapewnien, przyjmując z góry, że po wydaniu im osób ściganych gwarancje będą należycie realizowane.

Tymczasem na temat fikcyjności i braku wiarygodności zapewnien pochodzących z niektórych państw wypowiedziała się m.in. Human Rights Watch, wskazując, że oczywiste jest niebezpieczeństwo związane z traktowaniem

¹⁶ Wyrok ETPC z 17 stycznia 2012 r. w sprawie *Othman p. Wielkiej Brytanii*, skarga 8139/09.

zapewnień dyplomatycznych jako zabezpieczenia przed torturami. Tam, gdzie rządy zaprzeczają stosowaniu tortur, chociaż tortury są powszechne i nagminne, oficjalne zapewnienia nie mogą być uznane za wiarygodne.

Ponadto ETPC nakazuje ocenić jakość zapewnień, a następnie możliwość oparcia się na nich. ETPC określił przy tym następujące minimalne kryteria oceny:

- czy warunki zapewnień zostały ujawnione stronom postępowania,
- czy gwarancje są wyraźne, czy też ogólne i nieokreślone,
- kto złożył zapewnienia i czy stanowisko tej osoby może być uznane za wiążące dla państwa żądającego,
- jeżeli zapewnienia zostały udzielone przez władze centralne, czy można oczekiwać, że władze lokalne im się podporządkują,
- czy gwarancje dotyczą traktowania, które jest legalne lub nielegalne w państwie żądającym,
- czy gwarancje zostały udzielone przez państwo związane Europejską Konwencją Praw Człowieka,
- jaka jest długość i siła stosunków dwustronnych między państwem udzielającym zapewnień i państwem rozpoznającym wniosek o ekstradycję, w tym jakie są „notowania” państwa udzielającego zapewnień,
- czy przestrzeganie zapewnień daje się obiektywnie weryfikować w drodze mechanizmów dyplomatycznych lub innych mechanizmów monitoringu, w tym przez zapewnienie niezakłóconego dostępu ściganego do obrońcy,
- czy istnieje skuteczny system ochrony przed torturami w państwie udzielającym zapewnień, w tym czy ma ono wolę współpracy z międzynarodowymi mechanizmami monitoringu (np. międzynarodowymi organizacjami ochrony praw człowieka) oraz czy jest ono gotowe do zbadania ewentualnych zarzutów tortur i ukarania sprawców,
- czy wcześniej znęcano się nad osobą, której dotyczy wniosek w państwie udzielającym zapewnień,
- czy wiarygodność tych zapewnień była badana przez sądy krajowe państwa, do którego zapewnienia są kierowane.

Mimo ukształtowanych standardów polskie sądy zazwyczaj nie badają rzetelności zapewnień dyplomatycznych złożonych przez państwa żądające¹⁷. Zamiast tego oczekują, że to osoba ścigana i jej obrońca wykażą, że istnieją przesłanki prawnej niedopuszczalności wydania, a zapewnienia dyplomatyczne są nierzetelne¹⁸. Wskazują także, że nie mają narzędzi pozwalających

¹⁷ Postanowienie SA w Rzeszowie z 3 czerwca 2020 r. II AKZ 164/20.

¹⁸ Postanowienie SA w Lublinie z 1 kwietnia 2020 r. II AKZ 207/20. Jednocześnie sądy bardzo często przyjmują, że same twierdzenia ściganych są w tym zakresie niewystarczające; por. postanowienie SO w Zamościu z 20 lutego 2020 r. II Kop 98/19.

na weryfikację zapewnień, którą to weryfikacją powinni zajmować się przedstawiciele innych władz niż sądownicza¹⁹.

Takie podejście jest jednak nieprawidłowe. W szczególności sądy mogą na podstawie wszelkich okoliczności sprawy, w tym informacji przedstawionych w raportach na temat sytuacji w państwie wzywającym, a także okoliczności osobistych dotyczących osoby ściganej, podważać wiarygodność zapewnień dyplomatycznych²⁰. W tym zakresie Sąd Okręgowy we Wrocławiu słusznie przyjął, że:

zapewnienie przez państwo wnioskujące o wydanie osoby przestrzegania praw człowieka, czy też zapewnienia możliwości obrony samo w sobie nie eliminuje ryzyka narażenia osoby wydanej na złe traktowanie. W szczególności jeżeli rozmija się z oceną efektywności systemu ochrony przed torturami, gotowości do współpracy z organami międzynarodowymi, czy też wolą skutecznego ścigania winnych złego traktowania. Gwarancje takie nie stanowią same w sobie wystarczającego zapewnienia odpowiedniej ochrony przed ryzykiem niedozwolonego traktowania. Powstaje obowiązek zbadania, czy zapewnienia te dają w swym praktycznym wymiarze wystarczającą gwarancję, iż osoba będzie chroniona przed ryzykiem niedozwolonego traktowania²¹.

Postępowanie przed Ministrem Sprawiedliwości

Sądowe postępowanie ekstradycyjne może zostać zakończone zarówno decyzją o dopuszczalności, jak i niedopuszczalności wydania. Decyzja sądu ma charakter opinii, która wiąże Ministra Sprawiedliwości tylko wtedy, gdy sądy stwierdziły istnienie bezwzględnych przeszkód ekstradycyjnych.

W przypadku uprawomocnienia się postanowienia o niedopuszczalności wydania ekstradycja nie następuje, o czym jest informowany Minister Sprawiedliwości. W innym przypadku sąd przekazuje prawomocne postanowienie wraz z aktami sprawy Ministrowi Sprawiedliwości, który może, ale nie musi podjąć decyzji o wydaniu (np. z powodów politycznych). Gdy Minister Sprawiedliwości podejmie taką decyzję, osobę ściganą przekazuje się władzom państwa żądającego. Sąd I instancji powinien wówczas nawiązać kontakt

19 Postanowienie SA w Rzeszowie z 15 grudnia 2020 r. II AKZ 385/20.

20 Por. postanowienie SO w Warszawie z 8 stycznia 2020 r. VIII Kop 305/19, w którym zapewnienia złożone przez Federację Rosyjską zostały uznane za „deklaratoryjne i nie przekonujące”. Por. także postanowienie SA w Rzeszowie z 10 lutego 2020 r. II AKZ 34/20.

21 Postanowienie SO we Wrocławiu z 30 czerwca 2020 r. III Kop 60/20.

z policją i władzami państwa żądającego celem ustalenia warunków przekazania (odstawienia na lotnisko, konwoju na granicę). Co warto podkreślić, przepisy nie określają terminu podjęcia decyzji przez Ministra Sprawiedliwości i w praktyce takie postępowania trwają nawet kilkadziesiąt miesięcy.

Warunki wydania

Przesłanki wydania to okoliczności, które sąd ma zbadać przed podjęciem decyzji o dopuszczalności ekstradycji osoby ściganej. Zostały one określone w Kodeksie postępowania karnego oraz w umowach międzynarodowych wiążących Polskę, które stosuje się bezpośrednio. Przesłanki ekstradycyjne dzielą się na względne i bezwzględne. Wystąpienie bezwzględnej przesłanki skutkuje niemożnością wydania osoby ściganej. Ujawnienie się względnej przesłanki powoduje z kolei, że państwo wezwane może zastrzec sobie prawo odmowy wydania.

Bezwzględne przeszkody

Sąd rozpoznający wniosek ekstradycyjny ma zbadać, czy w sprawie wystąpiły bezwzględne przesłanki ekstradycji i tym samym czy jest ona dopuszczalna.

Obywatelstwo

Gdy wniosek ekstradycyjny dotyczy polskiego obywatela, jego wydanie jest co do zasady niedopuszczalne. Przeszkoda ta nie ma jednak znaczenia, jeżeli możliwość ekstradycji polskiego obywatela wynika z innych przepisów, tj. ratyfikowanej przez Polskę umowy międzynarodowej²² bądź ustawy wykonującej akt prawa stanowionego przez organizację międzynarodową. Przeszkoda ta aktualizuje się wówczas, gdy osoba ścigana rzeczywiście posiada polskie obywatelstwo, nie zaś gdy potencjalnie mogłaby się o nie ubiegać (np. z uwagi na związki rodzinne, pochodzenie przodków). Odmowa wydania z uwagi na obywatelstwo nie oznacza jednak zaniechania ścigania. Umowy międzynarodowe przewidują w takiej sytuacji, by państwo wezwane na wniosek żądającego rozważyło wszczęcie postępowania karnego²³.

22 Taką możliwość przewiduje np. umowa ze Stanami Zjednoczonymi.

23 Przewiduje to m.in. umowa między Polską a Australią.

Azyl

Osoba, która uzyskała w Polsce azyl, korzysta z gwarancji, że nie zostanie wydana na żądanie państwa wzywającego, którego jest obywatelem. Samo wszczęcie procedury azylowej nie jest jednak równoznaczne z wystąpieniem tej przeszkody. Wskazane jest jednak, by polskie organy wstrzymały decyzję o wydaniu do czasu zakończenia postępowania o udzielenie ochrony międzynarodowej²⁴. Ponadto nie ma przeszkód, by wydać osobę ściganą na żądanie innego państwa, pod warunkiem że wniosek ekstradycyjny nie dotyczy działalności, w związku z którą osoba ta uzyskała ochronę międzynarodową.

Podwójna przestępność czynu

Podwójna karalność czynu stanowi istotny czynnik wpływający na wydanie decyzji o prawnej dopuszczalności ekstradycji. Zachodzi ona, gdy w prawie polskim przewidziany jest identyczny typ przestępstwa jak w państwie żądającym, albo gdy przestępstwu przewidzianemu prawem polskim odpowiada część znamion czynu objętego wnioskiem ekstradycyjnym. Aby określić, czy czyn, którego dotyczy wniosek ekstradycyjny (tzw. przestępstwo ekstradycyjne), spełnia warunek podwójnej karalności, należy porównać opis czynu wskazany we wniosku ekstradycyjnym, w szczególności jego znamion, z przepisami krajowego prawa materialnego określającego typy czynów zabronionych i ich sankcji karnych. Takie badanie jest konieczne na każdym etapie postępowania ekstradycyjnego. Może się bowiem okazać, że czyn wskazany w dyfuzji lub nocie został poddany depenalizacji w państwie żądającym²⁵.

W praktyce polskie sądy niejednokrotnie wydawały decyzje o prawnej niedopuszczalności ekstradycji w oparciu o tę przesłankę. Problematyka ta zaktualizowała się w sprawach dotyczących eksportu towarów o charakterze strategicznym, np. szklanych mikrosfer²⁶. Odmowy dotyczyły ponadto spraw, w których przestępstwo ekstradycyjne miało polegać na niewywiązaniu się przez ściganych ze zobowiązań o charakterze cywilnym w państwie żądającym²⁷.

24 Por. postanowienie SA w Rzeszowie z 19 lipca 2022 r. II AKZ 274/22.

25 Przykładem takich spraw w ostatnim czasie są zatrzymania osób ściganych za tzw. oszustwa czekowe w Zjednoczonych Emiratach Arabskich.

26 Por. postanowienie SA w Warszawie z 15 września 2020 r. II AKZ 1004/20, a także postanowienie SA w Warszawie z 23 listopada 2020 r. II AKZ 1224/20.

27 Por. postanowienie SO w Warszawie VIII Kop 19/20, gdzie za sprawę o charakterze karnym, nie zaś kryminalną, uznane zostało niewywiązanie się z obowiązku dopłaty brakującej ceny z tytułu sprzedaży.

Przedawnienie

Upływ terminu przedawnienia również może skutkować decyzją o prawnej niedopuszczalności wydania. Chodzi tu o przedawnienie zarówno karalności czynu (czyli upływ okresu, przez jaki dany czyn może być ścigany), jak i wykonania kary. Jeśli okres przedawnienia przyjęty w polskiej ustawie już upłynął, to nie będzie mieć znaczenia, że przedawnienie nie nastąpiło jeszcze według przepisów prawa państwa wzywającego. Sąd ma wówczas obowiązek uznać, że zaistniała negatywna przesłanka do ekstradycji. Ponadto w odwrotnej sytuacji, gdy okres przedawnienia upłynął w państwie żądającym, organy państwa wezwanego powinny zastosować przepisy korzystniejsze dla osoby ściganej i odmówić wydania.

Powaga rzeczy osądzonej

Wydanie nie jest dopuszczalne, gdy postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało w Polsce prawomocnie zakończone. Nie ma przy tym znaczenia, czy postępowanie zakończyło się wyrokiem czy umorzeniem. Takiej przeszkody nie będą jednak tworzyć postanowienia o umorzeniu postępowania z przyczyn formalnych, np. z uwagi na brak wniosku o ściganie czy istnienie w sprawie immunitetu.

Sprzeczność wydania z polskim prawem

Wydanie nie jest możliwe, jeśli byłoby ono sprzeczne z prawem polskim. Ocena, czy zachodzi omawiana przesłanka, musi uwzględniać analizę źródeł powszechnie obowiązującego prawa. W praktyce oznacza to pozostawienie sądom orzekającym w przedmiocie wniosku ekstradycyjnego swobody orzekania, by mogły stwierdzić, czy z obowiązujących przepisów, w tym wiążących Polskę traktatów międzynarodowych, wynika dopuszczalność czy niedopuszczalność wydania osoby państwu wnioskującemu²⁸. W szczególności istotne jest prawdopodobieństwo nierespektowania postanowień Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Stanowi ono ww. przyczynę odmowy wydania, jeżeli zostało ustalone na podstawie faktów przekonujących o istnieniu rzeczywistego ryzyka traktowania danej osoby sprzecznie z treścią tych postanowień²⁹.

28 W przeszłości SN uznał, że ta przesłanka zaistniałaby, gdyby w razie wydania istniało prawdopodobieństwo poddania ściganego w państwie wzywającym m.in. torturom. Zob. postanowienie SN z 29 lipca 1997 r. II KKN 313/97.

29 B. Augustyniak [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX 2022.

Przestępstwo popełnione z przyczyn politycznych

Wydanie jest niedopuszczalne, jeśli wniosek ekstradycyjny dotyczy ścigania za popełnienie przestępstwa bez użycia przemocy z przyczyn politycznych. Przestępstwo jest popełnione z przyczyn politycznych, jeżeli celem sprawcy jest prowadzenie walki politycznej, zwłaszcza walki o władzę, jeżeli sprawca działa motywowany udziałem w konflikcie dotyczącym celów, form i środków działalności państwa albo jego działanie wyraża chęć walki z systemem politycznym lub wyraz sprzeciwu przeciwko działaniom władz publicznych. Chodzi zatem o ocenę intencji i celów towarzyszących czynowi zarzucanemu osobie ściganej³⁰.

Względne przeszkody ekstradycyjne

Względne przesłanki ekstradycyjne podlegają badaniu przez Ministra Sprawiedliwości w ramach podejmowania decyzji o wydaniu. Ich katalog jest otwarty. W szczególności Minister Sprawiedliwości może podjąć decyzję na podstawie pobudek politycznych, wprost niewymienionych w przepisach.

Stałe miejsce zamieszkania w Polsce

W toku postępowań ekstradycyjnych osoby ścigane często powołują się na okoliczność związków z Polską, w tym posiadanie stałego miejsca zamieszkania na jej terytorium. Sądy z kolei bardzo restrykcyjnie interpretują tę przesłankę. Oczekują na przykład wykazania konkretnych okoliczności dotyczących pobytu, np. złożenia dokumentów podatkowych czy ubezpieczeniowych, potwierdzających fakt zameldowania, istnienie stosunku pracy³¹ czy też posiadanie więzów rodzinnych z Polską³².

Miejsce popełnienia przestępstwa i zawisłość sprawy w Polsce

Jeżeli miejsce popełnienia przestępstwa, którego dotyczy ekstradycja, znajduje się na terytorium Polski, polskie organy ścigania powinny samodzielnie wszcząć i prowadzić postępowanie w sprawie, co może skutkować odmową wydania.

Jednocześnie przesłanki tej nie należy interpretować jako wymogu, by przestępstwo zostało popełnione na terytorium państwa żądającego. W takiej

³⁰ Por. postanowienie SA w Rzeszowie z 3 marca 2021 r. II AKZ 43/21.

³¹ Por. postanowienie SA w Warszawie z 5 lutego 2020 r. II AKZ 93/20.

³² Por. postanowienie SO w Warszawie z 25 września 2020 r. VIII Kop 84/20.

sytuacji wystarczy, że jego organy ścigania mogą na podstawie obowiązujących przepisów krajowych ścigać sprawców (np. pokrzywdzonymi przestępstwem są jego obywatele lub podmioty gospodarcze działające na jego terytorium)³³.

Przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego

Ustalając podwójną przestępczość czynu, sądy są obowiązane szczegółowo badać opis przestępstwa ekstradycyjnego i możliwą do zastosowania w sprawie kwalifikację prawną. Jeśli czyn taki byłby ścigany w Polsce z oskarżenia prywatnego (polegałby np. na zniesławieniu czy też lekkim uszczerbku na zdrowiu), Minister Sprawiedliwości może odmówić wydania osoby ściganej.

Zagrożenie karą do roku pozbawienia wolności lub karą łagodniejszą albo orzeczona kara jest łagodniejsza

Przesłanką do odmowy wydania jest także stwierdzenie, że według polskich przepisów czyn objęty wnioskiem ekstradycyjnym zagrożony jest karą jednego roku pozbawienia wolności lub łagodniejszą, lub orzeczona kara przez sąd państwa żądającego jest łagodniejsza. Umowy dwustronne, których Polska jest stroną mogą też regulować tę kwestię odmiennie, przewidując surowsze wymogi związane z wysokością kar możliwych do orzeczenia w razie ekstradycji³⁴.

Przestępstwo o charakterze wojskowym, skarbowym lub politycznym

Jeśli czyn objęty wnioskiem ekstradycyjnym ma charakter wojskowy (np. polega na dezercji, niewykonaniu rozkazu), nie jest zaś przestępstwem pospolitym popełnionym przez żołnierza, wówczas Minister Sprawiedliwości może odmówić wydania.

Podobnie też można odmówić wydania w przypadku przestępstw popełnionych na szkodę interesów skarbowych państwa żądającego. W praktyce takie sytuacje pojawiają się często w toku postępowań inicjowanych przez białoruskie organy ścigania, które wskazują na konieczność wydania z uwagi na prowadzone postępowanie karnoskarbowe dotyczące czynów na szkodę

33 Por. postanowienie SO w Zamościu z 12 maja 2020 r. II Kop 88/19.

34 Por. postanowienie SO Warszawa Praga z 10 grudnia 2020 r. V Kop 40/20, w którym odmówiono wydania, gdyż objęty wnioskiem czyn w polskiej ustawie był zagrożony karą do jednego roku pozbawienia wolności, a z umowy z Białorusią wynikało, że wydanie będzie mogło dotyczyć czynów zagrożonych karą, której górna granica przekracza jeden rok pozbawienia wolności.

interesów fiskalnych Białorusi. Sądy w takich sytuacjach często przyjmują brak przesłanki podwójnej karalności, a tym samym stwierdzają niedopuszczalność wydania³⁵.

Jeśli zaś chodzi o „polityczny charakter przestępstwa”, to należy go odróżnić od przesłanki bezwzględnej przestępstwa popełnionego „z przyczyn politycznych”. Daje ona szerokie możliwości odmowy wydania, także w zakresie przestępstw popełnionych z użyciem przemocy.

Brak wzajemności państwa żądającego

Przesłanka ta rzadko jest spotykana w praktyce, jednakże mogłaby zostać zastosowana w razie braku umowy pomiędzy Polską a państwem żądającym, a także braku w razie przykładów współpracy międzypaństwowej w sprawach karnych. Wreszcie należy się spodziewać, że w związku z agresją rosyjską na Ukrainę Minister Sprawiedliwości może korzystać z tej właśnie przesłanki w celu odmowy ekstradycji³⁶.

Prawa osoby zagrożonej ekstradycją

Osoba zagrożona ekstradycją może korzystać z licznych praw procesowych w toku postępowania. W szczególności może przeglądać akta sprawy, składać wyjaśnienia, oświadczenia, zgłaszać wnioski dowodowe zarówno z dokumentów, jak i przesłuchania świadków. Osoba ścigana może w postępowaniu ekstradycyjnym korzystać zarówno z pomocy obrońcy (adwokata lub radcy prawnego) z urzędu, jak i z wyboru. Prawo do obrony z uwagi na transgraniczny charakter postępowań ekstradycyjnych powinno mieć charakter realny. W szczególności nie powinno być ono ograniczone do możliwości korzystania z pomocy obrońcy, ale powinno obejmować również prawo do odpowiedniego czasu na przygotowanie linii obrony, a także do korzystania z pomocy tłumacza przy kontaktach z obrońcą³⁷.

Należy pamiętać, że postępowanie ekstradycyjne nie dotyczy kwestii odpowiedzialności karnej ściganego za czyny określone we wniosku ekstradycyjnym. Inicjatywa dowodowa osoby zagrożonej ekstradycją powinna dotyczyć wyłącznie istnienia przesłanek prawnej niedopuszczalności ekstradycji. Sądy

35 Por. postanowienie SO w Suwałkach z 13 stycznia 2020 r. II Kop 44/19.

36 A. Pietryka, Ł. Lasek, *Ekstradycje powinny być wreszcie traktowane serio*, DGP z 22 marca 2022 r.

37 Por. postanowienie SA w Warszawie z 15 września 2020 r. II AKZ 1004/20.

nie mogą przeprowadzać zatem dowodów niemających znaczenia dla rozpoznania wniosku ekstradycyjnego³⁸. Szczególne znaczenie ma natomiast dowód z przesłuchania ekspertów na okoliczności związane z uzasadnioną obawą naruszenia w razie wydania praw i wolności w państwach wzywających. Eksperci tacy są przesłuchiwanymi jako świadkowie, a ich celem jest przedstawienie konkretnych, niehipotetycznych okoliczności dotyczących stanu praworządności w państwie wzywającym, problemów panujących w jednostkach penitencjarnych czy też mankamentów działania organów wymiaru sprawiedliwości³⁹.

Ochrona strasburska

Po uprawomocnieniu się postanowienia sądu apelacyjnego o prawnej dopuszczalności wydania lub wydaniu decyzji przez Ministra Sprawiedliwości osoba ścigana może złożyć skargę do ETPC. Należy ją złożyć w ciągu 4 miesięcy od wydania lub doręczenia ostatecznego rozstrzygnięcia w sprawie. Terminu tego nie przedłuża złożenie wniosku o kasację do Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich.

W skardze osoba ścigana może podnieść naruszenie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w zakresie zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (art. 3), prawa do wolności osobistej (art. 5) czy też prawa do prywatności lub ochrony życia rodzinnego (art. 8). Niecelowe jest natomiast podnoszenie naruszenia prawa sądu (art. 6). ETPC konsekwentnie podnosi, że postępowanie ekstradycyjne nie jest postępowaniem karnym – w tym sensie, że jego przedmiotem nie jest rozstrzygnięcie o odpowiedzialności karnej osoby ściganej. W związku z tym ETPC przyjmuje, że w postępowaniu ekstradycyjnym nie znajdują zastosowania wszystkie gwarancje przewidziane w art. 6 Konwencji (np. domniemanie niewinności).

Wraz ze skargą można złożyć wniosek o tzw. środek tymczasowy, czyli wstrzymanie wykonania decyzji o wydaniu. We wniosku ścigany powinien wykazać, że jest to niezbędne z uwagi na realną możliwość naruszenia jego praw i wolności w państwie wzywającym, a tym samym „realne niebezpieczeństwo poważnej, nieodwracalnej szkody”⁴⁰. Osoba ścigana musi sprecyzować

38 Postanowienie SO w Przemyślu z 18 czerwca 2020 r. II Kop 14/20. Por. postanowienie SA w Lublinie z 7 lutego 2020 r. II AKZ 900/19.

39 Por. postanowienie SO w Bielsku Białej z 24 września 2019 r. III Kop 22/19.

40 Zob. wyroki ETPC: z 4 lutego 2005 r. *Mamatkulov i Askarov* przeciwko Turcji, skargi nr 46827/99 i 46951/99; z 10 maja 2009 r. *Paladi* przeciwko Mołdawii, skarga nr 39806/05.

przyczynę leżącą u podstaw jej konkretnych obaw, naturę ryzyka oraz postanowienia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, których naruszenie zarzuca. Nie wystarczy samo powołanie się na stanowiska przedstawione w innych dokumentach lub postępowaniu krajowym. Konieczne jest załączenie wszelkich niezbędnych dokumentów potwierdzających zasadność wniosku, w szczególności decyzji wydanych przez sądy krajowe lub inne organy, oraz wszelkich innych dokumentów uzasadniających sformułowane zarzuty. Ponadto, w przypadku ekstradycji, należy podać datę i godzinę wykonania decyzji, adres skarżącego lub miejsca, w którym jest przetrzymywany, oraz oficjalną sygnaturę akt. Należy też informować ETPC jak najszybciej o każdej zmianie daty i godziny wydalenia z kraju, adresu itd.

Wniosek o zarządzenie środka tymczasowego może być kierowany drogą pocztową lub faksem. Wykluczone jest przesyłanie wniosków pocztą elektroniczną (e-mailem). ETPC stworzył też specjalny numer faksu, na który należy wysyłać wnioski o środki tymczasowe. Przesłanie wniosku w ten sposób (a nie pocztą) powoduje, że wniosek wysłany w dzień roboczy przed godz. 16.00 zostanie rozpoznany jeszcze tego samego dnia.

Ekstradycja obywateli UE do państw trzecich

Zdarzają się sprawy, w których polskie organy ścigania otrzymują żądania wydania dotyczące obywateli państw członkowskich UE. Polskie władze muszą w takiej sytuacji umożliwić organom państwa, którego obywatelem jest ścigany, skierowanie żądania przekazania tej osoby w ramach Europejskiego Nakazu Aresztowania (ENA). Powinny w szczególności powiadomić o wniosku o ekstradycję, wszystkich okolicznościach prawnych i faktycznych przedstawionych we wniosku, zmianach sytuacji osoby ściganej, a także wyznaczyć odpowiedni termin na przekazanie ewentualnego wniosku o ENA. Polskie organy nie mają obowiązku zawieszać postępowania. Mogą w dalszym ciągu prowadzić postępowanie ekstradycyjne i ewentualnie dokonać ekstradycji zainteresowanego w razie braku skierowania do nich ENA w rozsądnym terminie⁴¹.

41 Wyrok TSUE z 19 grudnia 2020 r., *Generalstaatsanwaltschaft Berlin*, C-398/19.

Odmowa wydania i co dalej

Wydanie decyzji o odmowie ekstradycji w Polsce nie musi oznaczać rozwiązania problemów osoby ściganej. Orzeczenie takie wiąże wyłącznie polskie organy. W razie opuszczenia polskiego terytorium osoba taka może być zatrzymana na podstawie noty lub dyfuzji na granicy przez władze innego kraju, które będą czuły się w obowiązku, by przeprowadzić ponownie sprawę ekstradycyjną i stosować areszt.

Osoba ścigana, której dotyczy czerwona nota lub dyfuzja, może wnioskować o ich usunięcie z baz Interpolu. Wniosek można skierować do organów sądowych państwa, które wydało alert, lub za pośrednictwem swojego państwa do Interpolu – Komisji Kontroli Danych Interpolu. We wniosku można wskazać, że:

- ściganie jest motywowane politycznie, religijnie lub rasowo,
- w razie wydania naruszone zostaną prawa człowieka,
- sprawa nie jest wystarczająco poważna (np. grożąca kara nie jest surowa),
- przestępstwo wskazane w dyfuzji lub czerwonej nocie porusza „kontrowersyjne” kwestie związane z normami moralnymi lub kulturowymi (np. cudzołóstwo),
- przestępstwo, którego dotyczy ściganie, wynika z naruszenia przepisów ustawowych lub wykonawczych o charakterze administracyjnym lub wynikających ze sporów prywatnych.

Komisja na skutek wniosku ma zbadać, czy istnieją podstawy do utrzymania w systemie noty lub dyfuzji, i zakomunikować zainteresowanemu swoje ustalenia.

Ponadto każda zainteresowana osoba może złożyć do Komisji wniosek o ustalenie, czy w danym momencie jest objęta notą lub dyfuzją Interpolu. Jest to istotne uprawnienie w związku z faktem, że nie wszystkie noty i dyfuzje są upubliczniane na stronie internetowej Interpolu.

Jednocześnie na poziomie Rady Europy oraz UE brakuje instytucji wzajemnego uznawania orzeczeń o odmowie ekstradycji, która działałaby analogicznie jak zakaz powtórnego orzekania w tej samej sprawie. Państwa członkowskie mają różne regulacje dotyczące podstaw do odmowy ekstradycji, co w praktyce ogranicza osobom ściganym swobodę poruszania się pomiędzy nimi. Problemy dostrzegli prawnicy zrzeszeni w ramach European Criminal Bar Association (ECBA) i przedstawili rekomendację rozwiązania tego problemu⁴².

42 Stanowisko dostępne pod adresem: <https://bit.ly/3UV2bWm>

ECBA proponuje wprowadzić mechanizm polegający na związaniu innych państw decyzją o odmowie ekstradycji podjętą wcześniej w innym kraju. Dotyczyłoby to odmowy ekstradycji z uwagi na ustalenie, że ściganie jest prowadzone z uwagi na płeć, rasę, religię, pochodzenie etniczne, narodowość, język, poglądy polityczne lub orientację seksualną osoby ściganej. Takim powodem powinno być również ustalenie, że ekstradycja byłaby środkiem nieproporcjonalnym. Podstawą związania powinno być także ustalenie przez władze innego państwa, że w razie wydania doszłoby do naruszenia praw i wolności osoby ściganej, a także zaistnienia ryzyka naruszenia jej prawa do sądu w państwie żądającym. Jednocześnie wprowadzenie takiego wzajemnego uznawania powinno skutkować zmianami w sposobie prowadzenia Systemu Informacji Schengen i uwzględniania w nim decyzji o odmowie ekstradycji.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Wykaz państw spoza UE, z którymi Polska prowadzi współpracę ekstradycyjną⁴³

	Umowy wielostronne (Europejska Konwencja o Ekstradycji)	Umowy dwustronne	Zasada wzajemności
Europa	Albania, Andora, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Czarnogóra, Liechtenstein, Macedonia Północna, Mołdowa, Monako, Rosja, San Marino, Serbia, Szwajcaria, Turcja, Ukraina, Wielka Brytania od 1 stycznia 2021 r.	Białoruś	
Azja	Armenia, Azerbejdżan, Gruzja, Izrael, Korea Południowa	Korea Północna, Indie, Irak, Mongolia, Syria, Uzbekistan, Wietnam, Tajlandia	Arabia Saudyjska, Indonezja, Jordania, Katar, Kirgistan, Liban, Pakistan, Tadżykistan, Turkmenistan, Zjednoczone Emiraty Arabskie
Afryka	Republika Południowej Afryki	Algieria, Egipt, Libia, Maroko, Tunezja	
Ameryka Północna		USA, Kuba	Dominikana, Meksyk, Panama
Ameryka Południowa		Argentyna	Brazylia, Ekwador, Peru
Australia i Oceania		Australia	

43 Odpowiedź na interpelację poselską: <https://bit.ly/3e4ffbl> (dostęp w dniu 22 sierpnia 2022 r.), a także informacje przekazane w ramach dostępu do informacji publicznej.

Wardyński i Wspólnicy

Al. Ujazdowskie 10, 00-478 Warszawa
Tel.: 22 437 82 00, 22 537 82 00
Faks: 22 437 82 01, 22 537 82 01
E-mail warsaw@wardynski.com.pl

**WAR WSP
DYN ÓLN
SKI+ ICY.**